

SSP 27

Ymgynghoriad ar flaenoriaethau'r Pwyllgor
Llywodraeth Leol a Thai ar gyfer y Chweched Senedd
Consultation on the Local Government and Housing
Committee's priorities for the Sixth Senedd
Ymateb gan: Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru
Response from: Older People's Commissioner for Wales

John Griffiths AS
Cadeirydd, Y Pwyllgor Llywodraeth Leol a Thai
Senedd Cymru
Bae Caerdydd
Caerdydd
CF99 1SN

17 Medi 2021

Annwyl Gadeirydd,

Ynghylch: Blaenoriaethau ar gyfer y Pwyllgor Llywodraeth Leol a Thai

Diolch am y cyfle hwn i rannu fy marn am flaenoriaethau'r Pwyllgor ar gyfer y Chweched Senedd a pha feysydd y bydd angen eu hystyried yn ystod y 12 mis nesaf, gan gynnwys effaith Covid-19 a symud ymlaen i adferiad.

Pandemig Covid-19

Mae pandemig Covid-19 a'r cyfyngiadau angenrheidiol i gyfyngu ar ei ledaeniad wedi cael effaith sylweddol ac anghymesur ar bobl hŷn. Mae'r effaith hon yn cael ei theimlo gan y rheini sydd wedi colli eu bywyd yn anffodus o ganlyniad i'r feirws a'r rheini sy'n galaru drostynt, yn ogystal â'r rheini y mae'r cyfyngiadau a'r newidiadau i'w bywydau bob dydd wedi effeithio arnynt yn feddylol ac yn gorfforol, gan gynnwys y rheini sy'n byw gyda symptomau parhaus Covid-19 a'r rheini y mae eu gofal neu eu triniaeth wedi cael eu dal yn ôl oherwydd y pandemig.

Mae hi'n hanfodol bod yr effaith hon yn cael ei chydabod yn briodol ar draws llywodraeth a'n gwasanaethau cyhoeddus i sicrhau bod cefnogaeth a gwasanaethau adsefydlu priodol ar gael i'r rheini sydd eu hangen. Bydd miloedd lawer o bobl hŷn wedi dilyn rheolau Llywodraeth Cymru yn ystod y 18 mis diwethaf yn ddiwyd, a byddant yn teimlo'r effaith ar eu hiechyd corfforol a meddylol o ganlyniad i beidio â chael cyswllt priodol â'u teuluoedd a'u ffrindiau, peidio â gallu mynd allan yn eu cymunedau a'r ofn o'r hyn y gallai dal y feirws ei olygu iddyn nhw.

Y ffordd at adferiad

Yn ystod haf 2020, dechreuodd Llywodraeth Cymru raglen waith ar adfer ac ailadeiladu ein cymdeithas yn dilyn y pandemig. Cydnabuwyd yn briodol ar y pryd bod yr anghydraddoldebau presennol wedi cael eu gwaethygu yn sgil y pandemig a bod angen newid sylfaenol wrth i ni symud ymlaen fel cymdeithas.

Mae'r naratif hwn ar adfer ac ailadeiladu wedi lleihau yn ystod y misoedd diwethaf gan fod y ffocws wedi troi fwyfwy at ddelio â lledaeniad y feirws a chyflwyno'r brechlyn i'r rheini sydd fwyaf mewn perygl.

Rhaid inni beidio â cholli'r cyfle dros y deuddeg mis nesaf i ganolbwyntio eto ar y naratif hwnnw wrth inni edrych ar sut y gall Llywodraeth Cymru, drwy weithio gyda llywodraeth leol, ddefnyddio'r holl lwybrau sydd ar gael i adeiladu cymunedau sy'n ystyriol o oedran ledled Cymru, a fydd hefyd yn golygu gwella gwasanaethau ac amgylcheddau lleol.

Yn fy adroddiad '*Gadael neb ar ôl*', a gyhoeddais ym mis Awst 2020, nodais gyfres o gamau gweithredu tymor byr a thymor hirach sy'n ofynnol i sicrhau adferiad ystyriol o oedran ar ôl Covid-19 sy'n rhoi pobl hŷn wrth galon yr adferiad ac sy'n gwerthfawrogi ac yn cynyddu'r cyfraniad y mae pobl hŷn yn ei wneud i'n cymunedau ac i'n heconomi¹.

Yn yr adroddiad, roeddwn yn galw ar awdurdodau lleol i weithio gyda phobl hŷn i gynnal archwiliadau oed-gyfeillgar yn eu cymunedau lleol, a pharhau i weithio i gael eu cydnabod gan Sefydliad Iechyd y Byd fel aelodau o'r rhwydwaith cymunedau oed-gyfeillgar. Rwyf yn croesawu'r ffaith bod hyn hefyd yn cael ei adlewyrchu yn y *Strategaeth ar gyfer Cymdeithas sy'n Heneiddio: Cymru o blaid pobl hŷn*² a gyhoeddir cyn bo hir gan Lywodraeth Cymru.

Cyn y pandemig, roedd rhai awdurdodau lleol wedi dechrau gweithio gyda fy nhîm ar y siwrnai i gael y gydnabyddiaeth honno, ac rwy'n falch iawn bod nifer cynyddol o awdurdodau nawr yn ymgysylltu ac yn gweld hyn fel ffordd gadarnhaol o gryfhau ein cymunedau.

Yn bwysicaf oll, mae'r ymwybyddiaeth gynyddol bod angen cydweithredu a chydweithio ar draws nifer o feysydd polisi llywodraeth leol a llywodraeth ganolog sy'n effeithio ar fywydau unigolion wrth geisio cefnogi ein cymunedau i ddod yn llefydd lle gall pawb heneiddio'n dda, cynnal eu hannibyniaeth, eu hurddas a'u llesiant.

Dim ond drwy gydweithio ar draws meysydd fel tai, trafnidiaeth, cymorth cymunedol a gwasanaethau iechyd y gellir creu cynlluniau ar y cyd ar gyfer cymunedau oed-gyfeillgar. Rhaid cefnogi'r cymunedau eu hunain i chwarae rhan allweddol yn hyn, gyda chyfathrebu a gwybodaeth glir am ddatblygiadau a'r gwasanaethau a'r gweithgareddau sydd ar gael sy'n angenrheidiol i alluogi cyfranogiad, cyd-greu a mynediad.

Yn yr un modd, gall cynllunio a datblygu manau gwyrdd a seilwaith cymunedol newydd, gan gynnwys sicrhau bod toiledau cyhoeddus ar gael wella cyfleoedd i fynd allan, hybu cyfranogiad cymdeithasol, gwella cydlyniant cymunedol a hwyluso gweithgareddau sy'n

pontio'r cenedlaethau. Mae'r rhain hefyd yn adlewyrchu'r egwyddorion ehangach a amlinellir ym meysydd cymunedau oed-gyfeillgar Sefydliad Iechyd y Byd.³

Gallai'r pwyllgor ystyried adolygu argaeledd toiledau cyhoeddus, yn enwedig o ystyried profiad y pandemig, lle'r oedd cynlluniau lleol blaenorol wedi dibynnu'n ormodol ar gael defnyddio toiledau mewn adeiladau cyhoeddus, rhywbeth a ddaeth yn amhosibl wrth i wasanaethau gau. Gallai'r Pwyllgor graffu ar lwyddiant neu fethiant y strategaethau toiledau lleol hynny ac ystyried a oes angen camau cryfach.

Rwyf eisoes wedi galw am ailystyried Deddf Iechyd y Cyhoedd (Cymru) a gosod dyletswydd ar awdurdodau lleol a Llywodraeth Cymru i sicrhau ac i gynnal digon o doiledau i'r cyhoedd eu defnyddio ledled Cymru.

Bydd angen i awdurdodau lleol sy'n gweithio i ailadeiladu a chryfhau ein cymunedau hefyd ailfeddwl am bwrpas rhai o ganol eu trefi a bydd gwaith Llywodraeth Cymru ar *Drawsnewid Trefi* yn rhan annatod o'r drafodaeth honno.⁴ Mae angen i'r rhaglen gydnabod pwysigrwydd cymunedau oed-gyfeillgar fel rhan o'r trawsnewidiad hwn ac edrych ar sut gall canol trefi yn eu tro gefnogi pobl hŷn i ailgysylltu â'u cymunedau.

Rwy'n gobeithio bod y sylwadau hyn yn ddefnyddiol. Os gallaf fod o unrhyw gymorth pellach, mae croeso i chi gysylltu â George Jones, fy Arweinydd Gwasanaethau Cymunedol a Chynhwysiant, ar 03442 640 670 neu drwy anfon e-bost at

Yn gywir

Heléna Herklots CBE
Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru

¹ Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru (2020) *Gadael neb ar ôl: Camau gweithredu ar gyfer adferiad o blaid pobl hŷn* Ar gael yn: <https://www.olderpeoplewales.com/cy/Publications/pub-story/20-08-18/Leave-no-one-behind-Action-for-an-age-friendly-recovery.aspx> [Agorwyd 24 Awst 2021]

² Llywodraeth Cymru (2020) *Strategaeth ar gyfer Cymdeithas sy'n Heneiddio:Cymru o blaid pobl hŷn* Ar gael yn: <https://llyw.cymru/strategaeth-ar-gyfer-cymdeithas-syn-heneiddio-cymru-o-blaid-pobl-hyn> [Agorwyd 24 Awst 2021].

³ Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru (2019) *Beth sy'n gwneud cymuned yn un oed-gyfeillgar?* Ar gael yn: <https://www.olderpeoplewales.com/cy/ageing-well/afcs/what-makes-a-community-age-friendly.aspx> [Agorwyd 24 Awst 2021]

⁴ Llywodraeth Cymru (2020) *Trawsnewid Trefi: cymorth i wella canol trefi*. Ar gael yn: <https://llyw.cymru/cymorth-i-wella-canol-trefi> [Agorwyd 24 Awst 2021]